

Verlag

Van veilige werkwijzen naar veilig en gezond gedrag

Leidt de introductie van veilige werkwijzen en goede praktijken ook daadwerkelijk tot een verlaging van blootstelling en het aantal beroepsziekten in Nederland?

Verlag bijeenkomst Contactgroep Gezondheid en Chemie (CGC) en de Nederlandse Vereniging voor Arbeidshygiëne (NVvA)
10 november 2016

Anke Janssen¹ en Wouter Fransman²

Over het bevorderen van veiligheid en gezondheid op de werkplek is veel bekend. Maar één aspect vormt een relatief onbekende factor en dat is de invloed van menselijk gedrag op veiligheid en gezondheid. Voor de industrie is het een uitdaging om voor alle stoffen en handelingen op verschillende werkplekken specifieke risicobeoordelingen uit te voeren.

In deze bijeenkomst zijn, in samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor Arbeidshygiëne (NVvA), de verschillende invalshoeken van dit thema belicht door sprekers met verschillende achtergronden en met praktijkvoorbeelden. Vier gevarieerde sprekers met andere invalshoeken kwamen aan bod: REACH-regelgeving bij productieblootstelling (Fenneke Linker, DSM), Case studies betreffende asbest in Nederland (Jody Schinkel, TNO) en België (Jan van Bouwel, IDEWE) en gedragsbepaling van werknemers (Jop Groeneweg, Universiteit Leiden).

De REACH-regelgeving en Nederlandse Arbowetgeving reiken kaders aan en vele goede praktijken, veilige werkwijzen, arbocatalogi en andere pragmatische initiatieven zijn ontwikkeld om werknemers op een veilige en gezonde manier te laten werken met gevaarlijke stoffen. De vraag is of de invoering van al deze werkwijzen en protocollen ook daadwerkelijk leidt tot een verlaging van blootstelling aan gevaarlijke stoffen en daarmee tot een verlaging van het aantal beroepsgerelateerde ziekten in Nederland. Zijn de protocollen goed opgesteld? Worden de beschreven werkwijzen goed nageleefd en verandert daarmee het gedrag van werknemers? Hoe gedraagt een werknemer zich in een groep en in een bepaalde omgeving? Waarom doen ze bepaalde zaken wel of niet? Zijn er alternatieven ter verbetering van preventiegedrag?

Fenneke Linker (Center of Expertise for DSM Materials) presenteerde namens haar collega Wim Grisnich van DSM Coating Resins BV zijn visie vanuit arbeidshygiënisch perspectief ten aanzien van risicoreductie in laboratoria door REACH. Voor de industrie is het een enorme uitdaging om voor alle stoffen en handelingen op het laboratorium stofspecifieke risicobeoordelingen uit te voeren. DSM is hier begin 2012 mee gestart, maar heeft eind 2012 besloten

dat dit een andere pragmatischere aanpak behoeft. Aan de hand van de dampspanning in relatie tot de grenswaarde van een stof kan volgens het onderzoek van Wim een goede inschatting gemaakt worden van te verwachten blootstelling in een laboratorium situatie zonder lokale afzuiging of zuurkast. Het onderzoek geeft aan dat:

- Bij juiste laboratoriumhygiëne de zuurkast altijd veilig is;
- Bij puntafzuiging:
 - COSHH klasse A & B: altijd veilig
 - COSHH klasse C: dampspanning < 77 mbar: altijd veilig
 - Overig: de situatie is veilig als de dampspanning in mbar kleiner is dan de grenswaarde in ppm
 - Indien niet: als theoretisch de blootstelling groter is dan 10% van de grenswaarde: voer metingen uit.

Het is belangrijk om dit verder te toetsen met aanvullende metingen en om dit ook aan te tonen voor vaste stoffen. Daarnaast is deze werkwijze ter goedkeuring voorgelegd aan het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Hun reactie was positief (gedegen onderzoek, geen fundamentele hiaten) en zij hebben alle vertrouwen in een bruikbare Veilige Werkwijze, mits de resultaten gevalideerd worden en samenwerking gezocht wordt met andere partijen, zoals SAAZ-Unie, Stichting FOM, Netwerk grote labbedrijven, en Fenelab. De werkgroep hiervoor is in oprichting. REACH heeft geholpen in bewustwording van risico's en betere documentatie van de risicobeoordeling van gevaarlijke stoffen.

Bij asbestverwijdering is gekozen voor een worst-case benadering, met als gevolg dat een beheersregime wordt gebruikt dat ook in het ergste geval nog voldoende bescherming biedt aan mens en milieu. Veel tijd en energie wordt gestoken in het naleven, controleren en handhaven van de afgesproken regels. Hierbij lijkt soms het doel van deze regelgeving, namelijk het borgen van een veilige en gezonde werkomgeving, uit het oog te worden verloren. Deze strikte regels maken het bovendien erg lastig om af te wijken van bestaande processen en gewoonten, ook als deze leiden tot meer veiligheid en gezondheid of vermindering van kosten.

¹ HSE-consultant- preventieadviseur arbeidshygiëne en bestuurslid CGC

² senior scientist en bestuurslid CGC

Een mooie vergelijking werd gemaakt door het uitnodigen van 2 sprekers uit België en Nederland.

Jan Van Bouwel, preventieadviseur arbeidshygiëne en verantwoordelijke voor het asbestlabo van IBEVE, benadrukte de verschillen tussen Nederland en België aan de hand van enkele praktijkvoorbeelden. Gebruik van asbest (spuitasbest, cement, e.a.) in het verleden is in België nog steeds voor een groot deel verantwoordelijk voor een stijgend aantal asbestslachtoffers, maar blootstelling aan asbest bij afbraak en onderhoudswerken zal in de toekomst een belangrijker aandeel in het aantal asbestslachtoffers gaan vormen. In België worden verschillende federale (welzijnsvlak) en regionale (milieuvlak) wet- en regelgevingen toegepast. Het Koninklijk besluit (16 maart 2006) is van toepassing voor werknemers en werkgevers. Strikt genomen vallen kleine zelfstandigen (die geen werknemers tewerkstellen) hier niet onder, gezien het betreffende Besluit dat uitsluitend gericht is op bescherming van werknemers bij de uitvoering van hun werk. Het koninklijk besluit verplicht een werkgever om een asbestinventaris op te maken voor de bescherming van zijn werknemers. Hij kan hiervoor gewoon iemand aanstellen, gezien in het KB geen opleidingscriteria opgenomen zijn voor het opstellen van een dergelijke inventaris. Wat is de kennis en ervaring van deze aangestelde persoon? De werkgever kan zich wel laten bijstaan door een erkend laboratorium (staalanalyse verplicht uit te voeren door een erkend laboratorium). Een veelvoorkomend probleem bestaat er eveneens in dat de verplichte asbestinventaris aanwezig is, maar vaak niet wordt gebruikt bij de voorbereiding en start van de werkzaamheden. In Nederland is asbestinventarisatie beter geregeld door certificatie. In België is er ook geen verplichte asbestinventaris bij verkoop of verhuur van gebouwen. In het koninklijk besluit wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten handelingen (sporadische werkzaamheden met zeer beperkte blootstelling, herstel- en onderhoudswerkzaamheden waarbij de grenswaarde overschreden kan worden, sloop & verwijdering met eenvoudige handelingen en tot slot gespecialiseerde sloop- en verwijdering door erkende asbestverwijderaars). In de praktijk blijkt vaak dat de regels die gelden voor dergelijke handelingen (al dan niet bewust) niet gevolgd worden of dat handelingen op een verkeerde manier worden uitgevoerd. Bovendien worden dagelijks nog wettelijk verboden activiteiten uitgevoerd, zoals het ontmossen van een asbestcementen dak met water onder hoge druk (door de spreker aangetoond met beeldmateriaal). Een veel voorkomend probleem dat werd aangehaald, is de verandering van de veiligheidscultuur in de voorbije jaren door de verminderde controles (onvoldoende inspectie en te lage boetes).

Andere problematieken zijn:

- Onwetendheid/gebrekkige informatie: Gebrek van kennis bij particulieren en veiligheidscoördinatoren.
- De onafhankelijkheid van de vrijgave-inspecties na werken en de daarbij horende luchtmetingen;

- het gebrek aan een goed veiligheidsbeleid afkomstig van bovenaf/directie. Alles dient snel te gaan. De kostprijs van asbestverwijdering dient zo laag mogelijk te zijn (economische motieven) met het inboeten van het veiligheidsgedrag en beschikbare middelen als gevolg.

Naast een Belgische spreker omtrent de gedragsproblematiek betreffende asbest werd een Nederlandse spreker uitgenodigd om dit onderwerp aan te snijden. **Jody Schinkel** van TNO start met de opsomming van wet- en regelgeving rond asbest in Nederland (asbestverwijderingsbesluit van 2005, besluit asbestwegen, arbeidsomstandighedenbesluit, bouwbesluit) en verschillende normen (eindcontrole na asbestverwijdering, methode voor de bepaling van asbest in materialen met polarisatiemicroscopie). Hierbij is al snel duidelijk dat het certificatieschema voor werkzaamheden een cruciale rol speelt en de wet- en regelgeving van verschillende domeinen, waaronder milieu en veiligheid, in Nederland beter op elkaar zijn afgestemd dan in België. Andere positieve praktijken die werden aangehaald zijn de aanwezigheid van controle na de asbestwerkzaamheden (hoe wordt alles achtergelaten?). Een probleemstelling die kritisch werd bekeken, is de aanwezigheid of afwezigheid van het belonen bij veilig werken om de blootstelling aan asbestvezels te minimaliseren. Het SMA-rt blootstellingsstelsel is ingedeeld op productgroep en niet op basis van veilige handelingen. Bronmaatregelen zijn duurder en leiden hierdoor niet tot risicoklasseverlaging waardoor dezelfde kosten blijven. Om veilige werkwijzen te belonen zou men kunnen afwijken van de bestaande RK-indeling (= afwijken van bestaande regelgeving). In samenwerking met de inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (iSZW) is een protocol betreffende het meten en beoordelen van asbestblootstellingen opgesteld. Op dit moment worden veel validaties op projectniveau uitgevoerd met als gevolg RK-verlaging voor bepaalde projecten en financiële aantrekkelijkheid. Volgens iSZW is dit tot op heden geen succes want validatiestudies worden niet goed uitgevoerd en/of gevalideerde werkmethode worden in de praktijk niet altijd op volgens de gevalideerde methode uitgevoerd. Kortom blootstellingsreductie dmv veilige werkwijzen is nog geen 'common practise'. Kan het verplicht toepassen van veilige werkwijzen een oplossing bieden? Wat zou een goede strategie zijn om veilige werkwijzen beter te implementeren?

Naast het geven van praktijkvoorbeelden, zowel uit Nederland als België, kwam een bijkomende vraagstelling van **Jop Groeneweg**, Universiteit Leiden, 'Resulteren gedragsveranderingen in een gezondere werkomgeving?'. Als inleiding werden voorbeelden gegeven hoe 'technuten' gedrag willen veranderen door complexe informatie aan de werknemers te geven 'nuchter omgaan met risico's'. Volgens Jop doen feiten hier niet toe en biedt deze complexe informatie geen gedragsalternatieven. Ook is er een te grote verspilling van tijd in kader van procedures in ondernemingen aanwezig. De gemiddelde werknemer wil geen gezeur maar

wel een gedragalternatief, namelijk gedrag actief aanleren in een veiligheidstraining. Wil men gedrag stimuleren, dan dient dit beloofd te worden en wel 'direct'. In organisaties merken we dat kleine stappen vaak niet beloofd worden. Volgens de Skinner-theorie is alles rond Blackbox niet nuttig, maar is het belonen van het gedrag veel efficiënter. Hierbij wordt wel de opmerking gemaakt dat voor grote complexe problemen de Skinner-theorie niet meer helpt. Directe gedragsconsequenties dienen gekoppeld te worden aan een belangrijk signaal. Hierbij wordt 'het dragen van de gordel in de auto' als voorbeeld aangehaald. 15 % draagt de gordel omdat dit volgens wetgeving verplicht is. 98 % draagt de gordel om geen irritant gepiep in de auto te hebben. Naast het belonen van het veilig gedrag dienen eveneens de werknemers de taak als prettig te ervaren. Het is belangrijk om financiële beloning te koppelen aan gewenst gedrag. Als afsluiter werden door Jop nog de volgende tips gegeven:

- Wees consequent (accepteer geen uitzonderingen)
- Doe het de eerste keer gelijk goed
- Breng een duidelijk oorzaak-gevolg relatie
- Geef hier direct een terugkoppeling aan
- Een bepaalde gezonde/veilige cultuur is broodnodig
- Overtuiging speelt een belangrijke rol
- Stuur het gedrag op alle niveaus

Algemene conclusie:

Als wij willen dat asbest gerelateerde kanker verdwijnt dan is:

- Het een voorwaarde dat de leiding uitspreekt dat men niet langer wil dat er doden zullen vallen
- Men de beloning haalt uit de verbetering van het proces en dat men dus niet wil dat er nog onveilig wordt gewerkt. Het zal niet werken als de leiding pas in actie komt nadat de inspectie is langs geweest.

Groot probleem is het MKB. Zij hebben zelf geen deskundige op het gebied van asbest in dienst zoals grote bedrijven als DSM en Shell. Ook een deel van de deskundigen in de asbestsector hebben volgens meerdere mensen in de zaal onvoldoende kennis in huis om als adviseur te kunnen optreden. Volgens meerdere deelnemers is het essentieel dat de opdrachtgever zelf kennis heeft.

Oplossing zou kunnen zijn om via de branchevereniging kennis op te bouwen. Daarnaast vindt men dat de overheid niet moet accepteren dat onveilig wordt gewerkt. Ook kunnen grote bedrijven als aanjager dienen om de kleinere bedrijven te dwingen veilig te werken (anders mogen ze bijvoorbeeld geen werkzaamheden voor hen verrichten).